«Тыл баар – бараммат баай»
Кылаас чаас

Уус-Алдан улууһун
Үһүн – Күөл алын сүһүөх оскуолатын
учуутала ***Лыткина Юлия Робертовна***

Краткое описание сценария классного часа.

Сценарий классного часа для обучающихся 1 класса и родителей, посвящённый Дню Родного языка в республике Саха (Якутия). В сценарии описывается значение родного языка для каждого человека, даются высказывания, отрывки стихотворений великих якутских поэтов и писателей Якутии. В основной части классного часа организуется конкурс "Знаешь ли ты сой родной язык", где участвуют обучающиеся с мамами и папами. Конкурс интеллектуальный, много разных интересных творческих этапов. Родители с детьми проверяют свои знания, узнают что-то новое для себя. Всего участников -3 семьи. Классный час имеет огромную воспитывающую роль-это и любовь к родному языку, а также укрепление связи с родителями, родителей с детьми. Рекомендуется для учителей начальных классов якутских школ

«Тыл баар- бараммат баай»

I кылаас

Кылаас чааһа. «Тыл баар – бараммат баай».
Сыала: Төрөөбут төрүт тылбыт саха омугун ураты бэлиэтэ буоларын билиэхпит, төрөөбүт тыл нөҥүө билиибитин – көруубутун байытыахпыт, өйбутун – санаабытын сайыннарыахпыт, төрөөбут тылбытынан киэн тутта үөрэниэхпит, дьиэ кэргэҥнэ иллээх – эйэлээх тумсуулээх буоларга иитиллиэхпит.
Кыттааччылар: үөрэнээччилэр, төрөппүттэр, библиотекарь,учууталлар.

I. Тэрээһин чаас.

II. Төрөөбүт тыл туһунан киирии бэсиэдэ.

-О5олор, биьиги бары сахаларбыт, омукпут саха. Аан дойдуга араас омук барыта олорор. Кинилэр бары бэйэлэрин тылларынан саҥараллар. Онтон биьиги сахалар – сахалыы саҥарабыт. Бу биһиги омук быһыытынан атын омуктан ураты бэлиэбит буолар. Хас биирдии омук төрөөбүт тыллаах буолла5ына эрэ, атын омуктан ураты дьыл5алаах, культуралаах буолар. Биьиги кыра эрдэхпититтэн төрөөбүт тылбытын иҥэринэн, сахалыы кеҥүллүк санарар буолабыт. Саха тыла сүрдээх баай, киэҥ. Ылан көрүө5уҥ биһиги таабырыннарбытын, остуоруйаларбытын, тойукпутун, олоҥхобутун. Бу айымньылар киһи санаатын – дууҺатын уоскутар, этин - хаанын эмтиир күүстээхтэр.

Истиҥ эрэ бу хоһоону – Төрөөбүт тыл.

Төрөөбүт төрүт тыл
Сөрүүн сүөгэй курдук
Сүрэ5и – быары сөрүүкэтэр
Төрөөбут төрүт тыл
Уба5ас отон уутун курдук
Улахан куйааска ута5ы ханнарар.
Иитиллибит ийэ тылбыт.
Быстар – ойдор куҥҥэ
Быыһал – абырал буолар,
Өлөр-сутэр куҥнэ
Өрөһүлтэ буолар.

Саха тылын туһунан элбэх суруйааччылар, поэттар сө5өн – махтайан суруйбуттара.

Саха тыла – үрүйэ уутун курдук сэргэх, сир симэ5ин курдук сиэдэрэй. (Амма Аччыгыйа)

Мин тылым – мин тохтор тойугум,
Мин тылым – мин туойар хомуһум.
Кэриэһим – кэннибэр хаалларым.
Кэхтибэт кэрэкэ тылларым.

(П. А. Ойуунускай)

Эппэр ийэм үүтүн кытта
Иҥмит эбит, быыыта,
Кустук өҥнөөх, кымыс сыттаах
Сахам мындыр саҥата…
Кини миэнэ бар5а баайым,
Өлбөт мэҥэм – Мин дьолум.
Кини миэнэ – ыалдьар ыарыым,
Үлэм, күнүм – Мин соргум.

(Семён Данилов).

- О5олор, төрөөбүт төрүт тылбыт бары үтүөтун эппитигэр – хааммытыгар иҥэринэн учугэйдик үөрэтиэ5иҥ, төрөөбүт тыл Ийэ Айыл5а күндү бэлэ5э буоларын, Аан Дойдуну кытта ситимнэһэр аптаах – хомуһуннаах сүдү күүс буоларын өйдүө5үн.

Төрөппүттэргэ туьаайан этиэм этэ, о5о төрөөбут тылын аан бастаан дьиэ кэргэҥҥэ иҥэринэр. О5о 6 –7 сааһыгар дылы тыла- өһө ордук сайдар. Онон бу кэми мүччү туппакка, дьиэ – кэргэҥҥэ о5о сахалыы өйүн – санаатын, тылын – өһүн сайыннарар улахан суолталаа5ын өйдүөхтээхпит. Ол инниттэн телевизорынан, видигынан, компьютерынан о5ону наьаа саатаппакка, сахалыы кинигэлэри атыылаһан, библиотекаттан уларсан, сахалыы о5о хаһыатыгар, сурунаалыгар суруйтаран о5о тылын – өһүн, өйүн – санаатын сайыннарыахха.

III. – О5олор, биьиги оскуола5а уерэнэ киирэн баран аан бастаан сахалыы аа5ар, үөрэтэр кинигэбит ханнык этэй? – Буукубаар. Буукубаар биһигини ааҕарга, суруйарга уерэттэ. Дьэ, биьиги аа5ар буоламмыт оскуолабыт библиотекатыттан араас кинигэ уларсан аа5ар кыахтанныбат. Бугун кылаас чааспытыгар оскуолабыт үлэһитэ Лыткина Анна Анатольевна ыалдьыттыы кэллэ. Кини кылгастык библиотекабытыгар баар сахалыы кинигэлэр тустарынан кэпсиэ5э, сана кинигэлэрин кердеруе5э.

- выставка, бэсиэдэ.

IV. Билигин **«Төрөөбут тылгын төһө билэ5ин?»** диэн дьиэ – кэргэнинэн конкурс ыытабыт:

Бу конкурска 3 дьиэ – кэргэн кыттыа5а:
Семёновтар, Ивановтар, Олесовтар дьиэ кэргэттэрэ.
Конкурспут 9 түһүмэхтээх буолуо5а:

I. Бэйэни билиһиннэрии. (5м).
II. Литературнай викторина (3м).
III. Инсценировка. Мини – театр
IV. «Таайбараҥ» - таабырын конкурса (3м).
V. Поэзия конкурса- хоһоон айыы. (4м).
VI. «Өс хоьооно – өбугэ номо5о» - өс хоьоон конкурса (3м).
VII. Тыл күрэ5э – 1 тылтан элбэх тыл таһаарыы.
VIII. Айар улэ – 15 мун. иһинэн кыра мини –хаьыат таһаарыы.
IX. Музыкальнай конкурс. (4м).

Саамай элбэх очкону ылбыт дьиэ- кэргэн бүгүҥҥү конкурспут кыайыылаа5ынан тахсыа.
Кыайыылаахтарга – кинигэ, открытка комплега

I. Бэйэни билиһиннэрии.
II. Литературнай викторина.

1. О5олорго аналлаах хаһыат («Кэскил»).
2. И. Гоголев «Хара кыталык» романын сурун геройдара (Хабыраас, Хобороос).
3. Вася эппит: - Устума, Петя. Мин эйиэхэ өйдөтүөм, оччо5о бэйэҥ суоттуоҥ. («Дьиҥнээх табаарыс»). Петя, Вася, Серёжа.
4. «Сааскы кэм» романы ким суруйбутай? (Н.Е. Мординов – Амма Аччыгыйа)
5. Баал Хабырыыс – Гаврил Григорьевич Вешняков – ханна төрөөбутэй? (Уус – Алдан. Курбуьах).
6. Кини сытыы уолчаан. Өстөөхтөру чуо –бааччы булла. Сэрии буолла («Чөөчө»).
7. «Эрчим» хайа хаһыат балаһатай? («Кэскил»).
8. О5олорго аналлаах сурунаал? («Чуораанчык»).
9. Бэргэһэ мутукка ыйана түспүт. Оттон мэкчиргэ көтөн бара турбут.(«Бээчэ бэргэһэтэ»).
10. «Дьулуруйар Ньургун Боотур» олоҥхону ким суруйбутай? (П.А. Ойуунускай).
11. Кэскил хаһыат урукку аата. («Бэлэм буол»).

12. Дьон хаһан да истибэтэх ааттарын истэн соһуйаллар:
    - Ноо, ол туох дьиибэ аатай?
    - Эмиэ да аат баранан. («Чүүүчүк»).
13. Саха уус – уран литературатын төрүттээбит учуонай поэт. (А.Е. Кулаковскай, псевдонима – Өксөкүлээх Өлөксөй).
14. Икки кыыс хонууга куулэйдии барбыттар. Онно сибэкки үүнэн турарын көрбүттэр. («Кыһыл маак»).
15. «То5ус төгүл то5о» ким суруйбутай? (Амма Аччыгыйа).
16. «Чөөчө», «Чүөчээски», «Күкүр уус», «Сайсары», «Күөх көппө» ким суруйбутай? (Дмитрий Кононович Сивцев – Суорун Омоллоон).
17. Киьи олус элбэх. Сорохтор о5о көтө5өн тураллар. Икки эмээхсин тайахха өйөнөн, түннүк аттыгар турдулар («Автобуска»).

III. – Инсценировка көрдөрүү. Остуоруйаттан, кэпсээнтэн быһа тардан көрдөрүү.

IV. «Таайбаран» конкурска – таабырын таайсыы.
Таабырыны таайдаххына.
Тыл кистэлэҥин эн билиэҥ.
Өйгүн-мэйиигин эрчийдэххинэ,
Үөрэхтээх буола улаатыаҥ.

1. Иннинэн – кэннинэн тэбиэлэнэр баар үһү. (аан).
2. Ытырбат, үрбэт, дьиэ5э киллэрбэт (күлүүс).
3. Иччитигэр эккэлэс баар уһу (ыт).
4. Бадараанҥа буккуллар да, баһааргa сыаналаах баар үһү. (сибиинньэ).
5. Тиит тирэхтээх тиҥсирики сүүрүк баар уһу (тиин).
6. Тохсунньу тымныытыгар тоҥ тиити торулатар баар үһү. (тоҥсо5ой).
7. Күн сирин көччүтэр күндү ырыалаах Күөрэли эрилик баар үһү (күөрэгэй).
8. Саас аайы хара бүлүүс сонноох киһи киһиргиир үһү. (тураах).
9. Сааһын тухары таҥаһын уларыппат баар үһү (харыйа, бэс).
10. Төбөтө суох да сэлээппэлээх, атахтаах да саппыкыта суох баар үһү (тэллэй).
11. Кыната суох көтөр, суола суох устар баар үһү (былыт).
12. Лүһүгүрүүр түҥ -түҥ, лаһыгырыыр таҥ- таҥ диир баар үһү. (этиҥ).
13. Икки төбөтө төгүрүк да төлкөлөөх, икки төбөтө уһуктаах да уус баар үһү (кыптыый).
14. Суола –иилэ биллибэт, сыыдам сырыылаах баар үһү(тыы).
15. Уон уоллаах уһун Уйбаан баар үһү (илии).
16. Сырсаллар – сырсаллар да хайалара да куоппат үһү (атах).
17. Элбэх сонноох да, биир да тимэ5э суох баар үһү (хаппыыста).
18. Хара ынах хаптаһыны хайа салаабыт үһү (эрбии).
19. Бала5ан үрдүгэр барча барылыы сытар үһү. (сулустар)
20. Сыспат да, мөхпөт да, киниттэн бары ытыыллар үһү (луук).

V. «Поэзия конкурса» -
о5олор билэр хоһоонноругар күрэхтэьиэхтэрэ, төрөппүттэр сахалыы төрөөбут тыл туһунан кылгас хоһоон айан холонуохтара.

VI. «Өс хоһооно – өбугэ номо5о» диэн өс хоһоон күрэ5ин са5алыыбыт. Өс хоьооннорун ситэрэн биэрэ5ит.

1. Ким до5ордоох (ол дьоллоох)
2. Үлэ үксэ, (тыл а5ыйа5а үчүгэй)
3. Ойуурдаах куобах охтубат (дьонноох киһи тутайбат)
4. Былыргыны уу саппат (уруккуну уу сууйбат)
5. Сүгэ кыайбата5ын (сүбэ кыайар)
6. Тыала суохха (мас хамсаабат)
7. Эдэртэн эйэтин (кырдьа5астан сүбэтин ыл)
8. Сатаабаты үөрэт (билбэти өйдөт)

9. Атас туһугар (атах тостор)
10. Биэрэр илии билэр (ылар илии билбэт)
11. Сүрэ5э суох (сүүс сүбэлээх)
12. Сатабыллаах (саһыл са5алаах)
13. Отонноотоххо (оҥоойук туолар)
14. Илии тутуурдаах (өттүк харалаах)
15. Икки ардыларынан (уу тохтубат)
16. Айан киһитэ аргыстаах (суол киһитэ до5ордоох)
17. Хантайан туран силлээмэ (бэйэ5эр түһүө)
18. Ат кистэһэн (киһи кэпсэтэн билсэр)
19. Алгыс баһа сыалаах (кырыыс баһа хааннаах)
20. Ытаабат о5ону (эмсэхтээбэттэр)

VII. Тыл күрэ5э – 1 тылтан 1 мун. иһигэр элбэх тылы таһаарыы.

Балыксыттар – балык, сыт, сыттык, тар, кыыс, ас, сыа, ыт, ыттар, бары, баар, тыа, быа, ыас, баал, сыал, таас, саат, баас, ыкса, тыас, тыал, быа.

VIII. «Айар үлэ» дьэ кэргэнинэн сахалыы тэттик хаһыат оҥоруу. Көмүскээһин.

Хаһыаккытын ааттыыгыт, тугу ба5ар суруйуоххутун сөп , хоһоон, уруһуй , э5эрдэ, кылгас заметка – хаһыаккытын көмүскүүгүт.(Төрөппүттэр дьиэҕэ эрдэ бэлэмнэнэн кэлэллэр. Хаһыат формата А3. 5 мүнүүтэ иһигэр оҥороллор)

IX. Музыкальнай конкурс.

Дьиэ кэргэнинэн ырыа5а күрэхтэһии.

Саха киһитэ былыр – былыргыттан оһох иннигэр олордо5уна олоҥхоһут, атыгар олордо5уна – ырыаһыт .

Түмүк.

- Бүгүҥҥү кылаас чааспытыгар төрөөбүт төрүт тылбыт – саха тылын туһунан олус элбэ5и кэпсэттибит, билбэппитин биллибит, өйбүтүн эрчийдибит, иллээх – эйэлээх, түмсүүлээх буоларга үөрэннибит. Саха тыла сурдээх баай эбит. Убаастабыллаах төрөппүттэр, киһи төһөнөн төрөөбүт тылын билэр да, соччонон сайдыылаах буоларын умнуман, о5олоргутун сайыннарын, саха омук буоларынан киэн туттарга үөрэтин.

Бугунну конкурс кыайыылахтара –....

Кыайыылаахтары э5эрдэлиибит, бука барыгытыгар сэмэй бэлэхтэрбитин туттарабыт.

- Бу тылларынан кылаас чааспытын түмүктүүбүт.
- Тыл - омук сирэйэ, Төрөөбүт тылбытын үөрэтиэх
  Тыл - омук сайдыыта Этигэн кэрэтин кэрэхсиэх,
  Бүгүҥҥүтэ, сарсыҥҥыта. Өбүгэ кэриэһин харыстыах
  Кэскилэ, саргыта. Сахалыы ыраастык саҥарыах

Болҕомтоҕут иһин махтал!